Utajená přestavba hradu Točník ve světle výročí narození Krále železnic

Protože se těžiště V. Mazikongresu, mj. neúčastí doc. Kmínrleho, přesunulo od Trautnberku a krizí napadené Kmeeneck´s Manufactury do badatelsky zajímavého 19. století, nechtěl jsem ani já zůstat pozadu a budu se tedy i já věnovat danému období. Nezaměřím se jako většina přítomných badatelů na Zemánkovu a Zdeňkovu Toponomasticko-ochotnickou pouť (zkráceně ZZ-TOP[01]), ale budu se věnovat epizodě v době trvání hradů Točník a Žebrák jen nepatrné. V příspěvku se zaměřím na pouhých 11 let doby zdejšího panování Henryho Bethela Strousberga *(11 let znamená v celkové historii hradů něco mezi 1,5 - 1,8% jejich celkového stáří)*.

01

Co se mého přístupu k danému tématu týče, obcházím opět metody kolegů - tedy jak mentální archeologii doc. Kmínrleho i Vinglrealismus F. A. Zubatého a doc. Mazuta. V přístupu k referátu kombinuji všechny tři své originální aspekty přístupu (tzv. „Duchova trojčlenka“), tedy:
1/ Na základě objednávky přednášky si vytýčím cíl a je jedno, jakým způsobem k němu dospěji.
2/ Druhý bod se jasně váže k prvnímu – každý rok mají mé přednášky silně sestupnou intelektuální úroveň.
3/ Vždy u přednášení sedím.
…Jakmile máme jasně daný přístup, je možné se podívat i na dané téma – tedy život barona Štrosberka, resp. jeho život ve zdejším kraji.

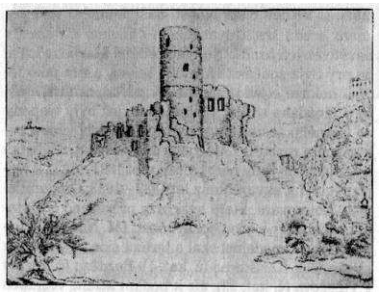
02

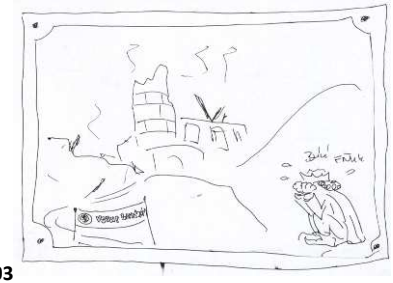
03

Začněme šířeji: Kdo staví hrad v takových končinách a terénu, jako je ten venku, musí mít buď obrovské zásoby financí, neskonalou vytrvalost nebo musí být blázen či úchyl. Nejlepší je pak kombinace všeho. Tak ve 13. století vzniká na spodní straně křemencového bradla hrad Žebrák[02] za pomoci kombinace všech tří nastíněných aspektů seběhlých u rodu Buziců nebo podobně na samém konci století 15. u krále Václava IV. V tomto druhém případě však nešlo o stavbu, ale razantní přestavbu žebráckého hradu za pomoci sil přinejmenším nestandardních (viz má přednáška na 4. Mazikongresu spojená s kramářskou písní naznačující pakt krále a ďábla).[03] Nákladná přestavba, jak víme, však skončila fiaskem a stopy neúspěchu byly raději důkladně zahlazeny požárem (od této chvíle byly také u hradu zřízeny velké rybníky, které měly sloužit jako protipožární ochrana spodního hradu).[04]

04

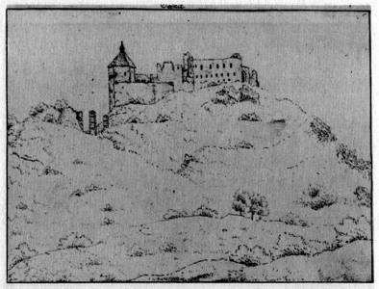
05

Ale u krále (oproti Buzicům) převládala společně se složkou finanční spíše vytrvalost, než úchylka a na konci roku 1396 začal se stavbou hradu nového, jen o několik desítek metrů výš. Nový Točník[05] se po smrti Václavově dočkal stavebních úprav v 1. $^{1}/_{3}$ 16. století a na konci století téhož za panování Lobkoviců, kteří postavili, světe div se, jen jednu rovnou dlouhou zeď přímo uprostřed nádvoří…[06] Na víc jim nezbyl čas, protože museli pokračovat v intrikách proti císaři, resp. ve vzpouře Jiříka Popela z

06

Lobkovic (do které byl zapleten i točnický Ladislav). Se vzpourou to dopadlo podobně jako se zdí, většina Lobkovického majetku byla zabavena a Točník s Žebrákem se dostali zpět do vlastnictví Koruny české, císaři Rudolfu II.[07]

A zde na se nám nabízí výjimečná paralela s vývojem nedalekého Zbirohu, který měl a má s Točníkem mnoho společného (nejen tak hluboké studny, které jsou zmiňovány průvodci tady i tam). Právě u Rudolfa II. se začnou odvíjet prvopočátky příběhu, který nás dovede až ke Štrosberkovi a pochopíme, proč byl Zbiroh přestavěn a Točník nikoliv.

Točnický průvodcovský text se zmiňuje o poslední císařské návštěvě hradu jen letmo a ve značně jednostranném a nebojme se říci posměšném duchu. Líčí nám, jak roku 1600 hodlal na hradě přenocovat Rudolf II., ale dozvěděl se, že na Točníku straší a tak chtěl obrátit své vozy zpět ku Praze. Cesta byla ale natolik úzká, že se to nepodařilo a císař celou noc prochodil. Pak už se na hradě nikdy neukázal.

Jak ve světle této skutečnosti působí informace, že roku 1601 Rudolf II. na nedalekém Zbirohu (zřejmě předem odstrašidelněném)[08] přenocoval a hrad tento si tak oblíbil, že jej nechal renesančně upravit.

Ale Rudolfem a přespáním podobnost nekončí. Jak je všeobecně známo, dostala se Evropa po dvaceti letech do víru války třicetileté, která přinesla zdejšímu kraji i oběma hradům nebezpečí vycházející z několika průchodů švédských vojsk. U Točníku se 18. říjen 1639 v mnoha případech označuje za definitivní ránu hradu, když se na hrad uchýlilo místní obyvatelstvo ve strachu před putujícími Skandinávci. Ti hrad sice minuli, ale obyvatelstvo se zjevně natolik bálo, že se po vyklepání nohavic bojících se, zůstalo na hradě několik stovek vozových kop „hnoje“. Hrad tedy nebyl pobořen, ale značně nechutně zanešen.

Zbiroh byl naopak plundrujícími švédy[09] vypálen, což se sice v té době chápalo jako velký problém, ale v kontextu plynoucího času a následných událostí se tato situace jeví veskrze pozitivně, jelikož se ve zbirožském případě dá mluvit o výklizu staveniště.

A takto k oběma hradům podle všeho přistoupil roku 1868 i hrabě Štrosberk. První dostupný pramen, který by mohl objasnit vstup barona Štrosberka[10] do dějin hradů – točnický průvodcovský text – popisuje takto: *„Roku 1868 koupil panství [kam náležel i Zbiroh] průmyslník a „král železnic“ H. B. Strossberg.“* Uznáte sami, že se o novém majiteli zmiňuje jen strosse. A není divu – jak se sami přesvědčíme, tato historická událost v sobě nese spoustu nejasností….

Roku 1867 o panství projevilo zájem několik význačných osobností své doby, nebo alespoň svých rodů. (Jak už naznačila přednáška doc. Mazuta na 4. Mazikongresu – o přírodní zdroje zde ležící - s nedaleko spokojeně

07

08

09

10

11

usazenými Fürstenberky - soupeří kynžvartsko-plaští Metternichové[11], kteří potřebují získat suroviny pro své stagnující hutě. Druhým rodem se zájmem rozšířit si državy nedaleko Prahy, navíc nerostně značně bohaté, a s napojením na své stávající dobříšské panství jsou Colloredo-Mansfeldové[12]. Třetím a papírově nejslabším zájemcem o majetek je v kraji nepříliš známý průmyslník, baron Henry Bethel Štrosberk.

12

Jako první se z pomyslného boje stahují ke konci roku relativně nejbohatší Metternichové, když Richard[13], syn známého kancléře, se věnuje spíše své diplomatické dráze rakouského velvyslance na francouzském dvoře a jeho žena Paulina pak v nejvyšší míře kulturnímu rozkvětu obou panství. O průmysl se nestarají v takové míře jako jejich předci, nepříliš výnosné plaské hutě na litinu prodávají a tím mizí i logické důvody pro koupi dalšího panství. (Nesmíme zapomenout i na jejich dluh Rotschildům kvůli koupi Plas, kteří jsou po smrti kancléře značně nervózní, co se splátek týče.) Tedy problémů dost a dost. Jasným favoritem a nepsaným vítězem pomyslného „výběráku na panství“ jsou tak roku 1868 Colloredo-Mansfeldové, kdyby ovšem… Kdyby ovšem panství velmi rychle nekoupil za 9,4 mil. zlatých židovský podnikatel Štrosberk a to od c. k. komorního rady Samuela Sigmundta a vídeňského bankéře Vincence Icika Kirchmayera. Zde nutno podotknout, že už dotyční k panství záhadně přišli, neboť rozhodnutím říšské rady se vlastníkem panství měla stát Praha[14].

13

Tento rychlý obrat ve věci a ztráta takřka jistých pozic samozřejmě ponejvíce nakrkla Colloredo-Mansfeldy, kteří to Štrosberkovi nikdy nezapomněli a přibližně deset let se snažili o zvrat ve svůj prospěch. Ale než si řekneme o tom, jak se jim v celé věci dařilo, je nutné si přiblížit Štrosberka samotného.

14

Dr. Henry Bethel baron von Strousberg se narodil 20. listopadu roku 1823 (ano, přátelé, právě teď, v den pořádání jubilejního 5. Mazikongresu, je ta slavnostní chvíle, kdy uplynulo na den přesně 187 let od narození tohoto devátenáctistoleťového převratníka). Nenarodil se však jako Henry Bethel, ale jako Hirsch Baruch Strousberg v městečku Niedenburg[15] (dnes Nidzica) ve východním Prusku[16] v „židovské chudé“ rodině, kdy otec byl právník a matka prodávala na trzích pšenici a kůže. Ve 12 letech osiřel, když otec i matka zahynuli při povodni[17] nebo a její následky (prostě – odplavilo to všechnu pšenici i kůže z okolí). Naštěstí se jej ale ujal strýc žijící v Anglii a tak se mladý Baruch dostává jako týnejdžr do Londýna, aby bydlel u příbuzných nedaleko SOHO. Tam se začne věnovat překupnictví různých věcí a nevázanému životu, ke kterému patřily i experimenty s přírodními drogami. Hirsch Baruch si tak po vzoru přezdívky, kterou v tamních končinách dostal mění jméno (jde o jméno jeho oblíbené návykové látky bethelu[18], u které se žvýkáním uvolňují omamné látky a rty se zbarvují silně do červena[19]). Od této chvíle se tedy bude na věčné časy mluvit o Henry Bethelu Strousbergovi. (Z té uspěchané doby pochází i fotografie mladého Bethela[20], která ho zachycuje ve stavu po mnoha probdělých nocích.) Sám Henry ale po čase chápe, že se takto dál nedostane a od překupnictví a fetu se dostává k investigativní žurnalistice. Při své práci pro London Magazin a

15

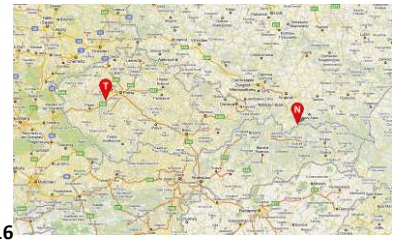
16

17

Timesy čerpá převážně ze svého temného mládí, zkušeností a kontaktů. V té době mu také vychází jeho knižní prvotina z prostředí drogově závislých žvýkačů bethelu pod názvem „The Memento“. Ta se dočkala i českého překladu a úpravy od nepříliš známého autora.[21]

Vydaná kniha přináší Henry Bethelovi dostatečné finance na to, aby mohl rozjet podnikání a také aby se mohl 22. dubna 1845 oženit. Toho dne si bere za manželku Mary Anne Schwann, kterou od té doby nazývá důvěrně „Zlato“.[22]

Werner von Westhafen k této události poznamenává: *„Bylo jasné – obyčejný obchodník tento Strousberg nebyl. Byl dobrodruh, který okamžitě uváděl ve skutečnost to, co by jinému přišlo na mysl jako nesmyslná myšlenka. Šlo mu méně o peníze, byl kapitalista z náruživosti a z lásky ke hře. Naprosto nevýhodná byla např. partie s Mary Ann Schwann, krásnou, ale chudou ženou, jejíž předkové byli známými mořeplavci: sir James a sir James Clarke Ross, kteří dobyli jižní pól.“*

Jak se nám krásně doplní slova Wernerova, když uvážíme, že tou komoditou, se kterou začal Henry podnikat – byla v Anglii dosud neznámé „zboží“ z jižního pólu objevené právě Bethelovým tchánem a to tučňáci kroužkovaní. Henry měl sen nahradit oblíbené anglické setry za jiné domácí mazlíčky, což se neukázalo jako právě jednoduché a tučňáci byli britskými konzervatisty vyloženě odmítnuti. Nepomohly ani nepříliš šťastné modifikace říkadel „Komu se nelení, tomu se tučňák.“ či na sociálně podnikavé vrstvy zaměřené „Bez práce nejsou tučňáci.“ (Penguins aren´t without work) V dobovém konkurenčním tisku vycházely i hanlivé vtipy týkající se těchto ptáků. (Jeden z tzv. PenguinJoků si můžeme ukázat.)[23]

Obchod dopadl krachem a tak se manželé po posměchu, který je postihl, za zbylé peníze vydali na cestu do neznámých končin a za snem do Ameriky[24] (tady se zjevně projevuje cestovatelská krev manželčina původu, protože Henrymu se z Anglie, kde vrcholí průmyslová revoluce, jež jej fascinuje, příliš pryč nechce). Štrosberk za mořem překupničí s textilem z havarovaných lodí, což mu roku 1850 vynáší dostatek peněz pro zisk doktorátu práv na filosofické fakultě v Jeně. Ani to mu však nestačí, jeho stesk po Evropě to nezahání a tak krátce na to přemlouvá manželku k návratu do Anglie, kde se začne opět věnovat žurnalistice. I ze své další životní zkušenosti těží, když vdává svoji druhou knihu „How I saw the America“ – v českém překladu „Jak jsem viděl Ameriku“ – z této doby máme i fotku Henryho ve středních letech[25].

Roku 1856 však nadobro opouští Anglii a odchází do Německa. Částečně kvůli důvodnému podezření z 8 let trvající nevěry jeho manželky Zlaty a také kvůli novému zaměstnání. Henry Bethel totiž dostává místo v Berlíně jako zástupce anglické pojišťovny s nepříliš šťastným názvem Waterloo[26]. Bethel už se v té době blýsknul jako agent s neobyčejnou výřečností, když málem realizoval pojištění nejznámějšího světového diamantu Kooh - i -

18

19

20

21

noor, který v té době získala královna Viktorie (stal se - v kříži na vrcholu koruny - napevno součástí britských korunovačních klenotů).[27]

Štrosberk měl tedy svými neobyčejnými schopnostmi získat mnoho pojišťovacích smluv na kontinentě. Díky své práci se Henry dostal ke spoustě zajímavých a vlivných lidí (byl přijat např. pruským císařem Friedrichem III. – Henry je ve druhá řadě v průzoru za mocnářem),[28] což mu usnadnilo realizaci jeho dalšího plánu. Henry totiž ve své neklidné duši nosil jeden velký sen – usnadnit si cestování s pojištěním za vzdálenými zákazníky a zavést na kontinentu pro své potřeby takové cesty, které by nejen usnadnili a zrychlili překonání vzdálenosti, ale zároveň nebyly tolik náročné na údržbu jako všemožné polňačky, které musel v cestě za zámožnými zákazníky překonávat. Takovou možnost spatřoval v rozvíjející se železnici, která ho natolik oslovila, že v té době zanechává dráhy pojišťováka a věnuje se nadále již jen dráze[29].

Už roku 1856 založil Neustädter – Hüttengesselschaft, svoji první hutní společnost, kde jako topivo do válcoven kolejí vyžíval rašelinu z Porýní, Vestfálska a Slezska. (Krátkou odbočku v jeho přímočarém podnikání znamená už jen roku 1857 stavba největší berlínské tržnice, která ale ve svých halách nevykazuje takové zisky a nakonec je roku 1874 prodána jako šapitó německému cirkusu Rentz.) Mezitím však Henry Bethel[30] pilně získává koncese na stavění železnic v Rumunsku, Prusku, Polsku, Maďarsku a jako velmi lákavé se mu jeví především Rusko se svými nedozírnými pláněmi pro stavbu železnic jako stvořenými. Roku 1868 jako první zavádí v Německu pásovou výrobu lokomotiv v Hannoverische Maschinenbau AG v Hannover-Linden, kde tehdy postavil i největší německé sídliště pro své najímané zaměstnance. (Sídliště dostalo příznačného označení „Malé Rumunsko“, které si víceméně drží dodnes.)

Co se Čech týče, bral Henry zdejší krajinu jako nekonečnou inspiraci a světově nejlepší podhoubí pro jeho všelijaké nápady, které se snažil ihned uvádět v život. Zároveň mu zdejší rozvinutý průmysl Rakousko-Uherské monarchie slouží jako velká studovna. Na konci šedesátých let studijně navštěvuje nejstarší železniční dráhu Evropy – koněspřežku z Lince do Českých Budějovic[31]. Právě v Českých Budějovicích si na konci cesty v hotelu Marion[32] urovnává své poznatky a v tamní kavárně se setkává s Maxmiliánem Hardthmudtem[33], vnukem Josefa Hardtmutha, zakladatele firmy na výrobu kameniny ve Vídni. Je to v tuto chvíli již téměř třicet let, co firma i díky první železnici přesunula s výrobou do Českých Budějovic. Ze setkání posilněného užitím několika decilitrů destilátů vzniklo dlouhodobé a pevné přátelství. Oba podnikatelé se sobě svěřují se svými problémy a nacházejí v sobě pochopení. Maxmilián Hardtmuth v té chvíli uvažuje o změně činnosti ve své fabrice nazvané shodou okolností Kooh-i-noor[34] (vzpomeňme na Štrosberkovu účast u pojišťování drahokamu) a po rozmluvách s Henry Bethelem je napevno přesvědčen, že svému nápadu radikální změny výroby dostojí. Roku 1870 se tak v továrně Kooh-i-noor v Českých Budějovicích natrvalo přestávají věnovat kamenině a orientují se výhradně na výrobu tužek[35]. Maxmilián Hardtmuth je z rad svého přítele

22

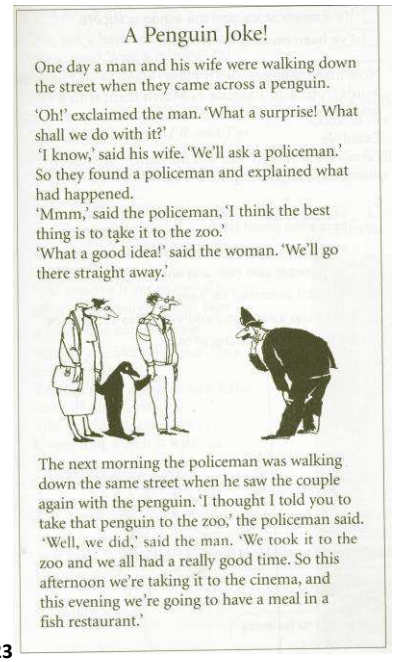
A Penguin Joke!

One day a man and his wife were walking down the street when they came across a penguin.

'Oh!' exclaimed the man. 'What a surprise! What shall we do with it?'

'I know,' said his wife. 'We'll ask a policeman.'

So they found a policeman and explained what had happened.

'Mmm,' said the policeman, 'I think the best thing is to take it to the zoo.'

'What a good idea!' said the woman. 'We'll go there straight away.'

The next morning the policeman was walking down the same street when he saw the couple again with the penguin. 'I thought I told you to take that penguin to the zoo,' the policeman said.

'Well, we did,' said the man. 'We took it to the zoo and we all had a really good time. So this afternoon we're taking it to the cinema, and this evening we're going to have a meal in a fish restaurant.'

23

24

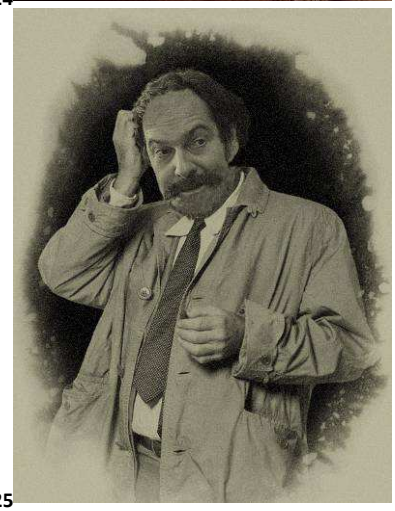
25

26

tak nadšen, že mu z vděčnosti nad popostrčením věnuje i označení oblíbených tužek se střední tvrdostí, když tyto jsou od té doby napevno označovány jako HB (Henry Bethel)[36].

Hardtmuth to jednou v rozhovoru s redaktorem Budějovických listů pěkně popsal slovy: *„Nový druh tužky představuje v Čechách nejoblíbenější střední cestu, v tomto případě střední tvrdost tužky, která se hodí jak pro architekty, tak pro kreslíře. Pojmenována je HB, stejně jako Henry Bethel Štrosberk je tvrdým obchodníkem s měkkosrdcatým přístupem k přátelům.“*

To už jsme ale přesně v období, které jsme si na začátku přednášky vytýčili sledovat. Roku 1868 totiž už protřelý pětačtyřicetiletý průmyslník Štrosberk[37] vstupuje do zdejšího kraje. Jaroslav Drachkovský o tom ve svých pamětech píše: *„Zámysly Strousbergovy nesly se k tomu, založiti na Zbirovsku železárny v takových rozměrech a takovým způsobem, aby nebylo v Čechách nikoho, kdož v průmyslu železářském s ním by mohl soutěžiti. Doufal, že pak bude moci cenu železa sám ustanovovati a že si tak opatří peněžních prostředků, jakými na ten čas nevládl, ale kterých k uskutečnění svých zámyslů nevyhnutelně potřeboval. Během l. 1869 a 1870 vydány tu na stavbu miliony, ale závody přece jen nedokončeny.“*

Štrosberk si ve zdejším kraji buduje kromě průmyslu - po Berlíně i svoje druhé - reprezentativní sídlo po vzoru českých králů. Jako vhodné objekty pro přestavbu se (i díky Štrosberkově vzpomínkám na dětství v Niedenburku a tamní hrad nad jezerem) jeví zámek Zbiroh a také – a to je novinka, které dosud nebyla publikována – hrad Točník. Na přestavbu má Štrosberk dostatečné finance a zve si tedy svého oblíbeného braunšvajnského architekta Augusta Friedricha Wilhelma Ortha[38], který se ostatně projekčně podílel na všech stavbách štrosberkových. Po poradě s architektem je zvolen jako první v řadě Zbiroh a to díky jeho renesančním úpravám a zároveň stavebně výhodněji připravenému staveništi (vzpomeňme na tomto místě na přenocování Rudolfa II. a plenění skandinávců). Točník však není zavržen a realizace jeho nákladné přestavby je odsunuta do druhé fáze. Jak tehdy pronesl sám Štrosberk – *„Erste Zbiroh und dann mein lieber Totschnik, … mein … lieber …August.“*

Přestavba starého zbirožského hradu v honosný přepychový novorenesanční zámek[39] však továrníka tolik vyčerpala, že na přestavbu druhého hradu - Točníka neměl po krušné zimě roku 1869 ani sil, myšlenek, natož financí. I okolí zámku nabylo vzhledu anglického parku.[40] Ve dne v noci za jakéhokoliv počasí zde pracovalo na 1500 dělníků po dobu jednoho roku. Druhá fáze (a můžeme ji směle říkat Točnická) je tedy ve slavném Štrosberkově Třífázovém plánu prioritně přeřazena na třetí místo a na světlo světa se dostává nutnost vyčerpat zdejší nerostné bohatství, aby mohlo být k realizacím přikročeno. V dané oblasti se nacházely velké zásoby železné rudy, kterou hrabě potřeboval pro výrobu hřebů, kolejnic, vagonů a lokomotiv, které měl nyní nutně dodat pro zakázku, kterou získal v Rumunsku od knížete Karla.[41]

27

28

29

30

31

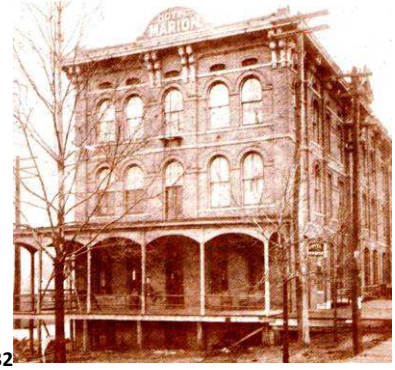
32

Z panství chtěl učinit středisko železářského průmyslu – český Manchester. Ve Zbiroze měl stát mezinárodní hotel s prádelnou a lázněmi, škola, nemocnice a divadlo. Roku 1869 přijíždí baron do Zbiroha a je bouřlivě vítán. Lidé z celého kraje k němu vstupují do zaměstnání - byli nalákáni sliby vyšších platů nežli byl průměrný výdělek. Baron Strousberg se dokonce nechal slyšet, že dělníci budou mít tolik peněz, aby si mohli k obědu dopřát kuře. (v originále „*Vögel fliegen in den tschechischen Mund*“)

33

Je nabíledni, že tato drůbeží nabídka nemohla mít dlouhého trvání, barona pečená kuřata vyčerpávají. Po dalším nečekaném obrovském neúspěchu, kdy se ukázalo, že zdejší ruda obsahuje znančné množství fosforu, je už baron takříkajíc na lopatkách. Snaží se sice situaci zachránit svojí vrozenou podnikavostí, když hroudy železné rudy s fosforem využívá jako působivé vánoční zboží - svým dělníkům místo výplaty a drůbežího dává pod vánoční stromečky zapálené prskající hroudy[42]. Ty jsou sice v potemnělých vánočních dnech vysoce elektní a děstké úsměvy Štrosberkových robotníků značí, že vynález a výroba vánočních prskavek jsou možnou cestou, ale kamenné tváře žen dělníků hovoří o opaku. A to nemluvě o finanční nákladnosti kutání těchto prvních pyrotechnických kousků. Hrabě musí hledat zdroje financí jinde. Na světlo světa tak přichází založená myšlenka pustit se do železničních trhů v všemocném i všemožném Rusku.

34

Tam ovšem od roku 1871 naráží se svým dalším třífázovým plánem Drang nach Osten (ve fázích: přijít – položit – odjet) na nepochopitelný odpor pro jeho stavby. Při delším zkoumání problému je mu ovšem čím dál zjevnější, že v tomto odporu nemá prsty vrozená ruská dobrosrdečnost, ale vídeňský vládní kabinet v čele s Vilémem Adolfem Aueršperkem (ve vládě právě od roku 1871 do 1879). Adolf nejenže má odpor ke všemu českému, ale je zároveň synem Vincence Karla Aueršperka a Vilemíny Colloredo-Mansfeldové! Tím se na scénu po čtyřech letech dostává polozapomenutý soupeř Bethelův, totiž Colloredo Mansfeldové, které dosud nepustila zášť z boje o točnické panství. (Fotku Aueršperka se mi podařilo bohužel získat až v jeho pokročilém věku.[43]) V Rusku se Štrosberkovi tedy daří realizovat své obchody jen z části.

35

36

Největší ranou do plánů Štrosberkových bylo v polovině roku 1871 zavedení jednotné soustavy měr a vah. Od roku 1872 se tedy vše měří v centimetrech a metrech. To je ovšem pro Štrosberka velmi nemilá věc. Jeho dosud nasmlouvané zakázky v délkových mírách – především v sáhách, jsou totiž převedeny v poměru 1:1 na centimetry, ale finance za dané úkony se nezměnily. Štrosberk tedy musí vystavět více za stejné finance. (Pro nás poučené už nemusím více zdůrazňovat, že šlo o další brilantní úskok Aueršperkovy vlády, který má vliv až dodnes.)

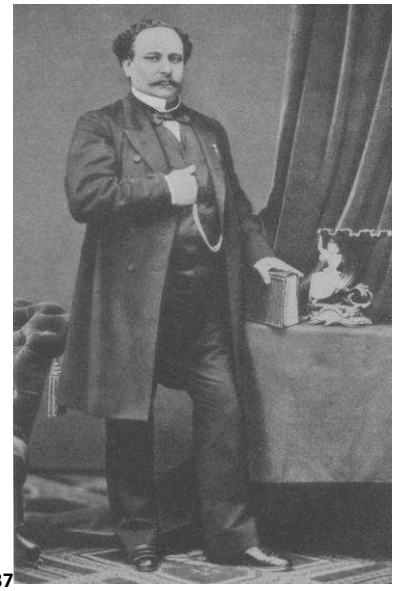
37

Situace je jeví jako krachem nevyhnutelná. Štrosberk roku 1872 stojí na konci svých sil, z bezejmenných kopců shlíží na své panství a uvažuje nad bankrotem.

Drachkovský na to opět vzpomíná: *Až do roku 1872 dařilo se Strousbergovým podnikům dosti dobře, ale zatím nahromadilo se mu tolik dluhů, že musel pomýšleti na to, jak by novým věřitelům jistoty opatřil.*

Baronova minulost však vnukla do bethelem vyžvýkaného mozku spásnou myšlenku záchrany – totiž pojistný podvod! Kdo jiný by měl umět chodit v pojistných podvodech než bývalý pojišťovák Štrosberkova charakteru… Baronův majetek na zbirožsku (vyjma na kopci stojícího zámku) byl velkoryse pojištěn pojišťovnou Waterloo proti vodnímu živlu. Oblast točnická zůstala baronem záměrně nepovšimnutá, jelikož se v oblasti nacházely jen drobné doly. V tuto chvíli stačilo vyčkat na vhodný okamžik, tedy až naprší a neuschne. Mimořádně vhodnou chvílí se staly květnové deště roku 1872, které rozvodnily část západních Brd a severního Plzeňska. *(Podobně využili stejného návalu vody v Plasích Metternichové, kterým se ale celá akce nevyvedla, bytelný klášter zůstal stát a Metternichové byli nuceni sáhnou o dvacet let později k jinému živlu – totiž ohni, když – poučeni předchozím neúspěchem zapálili konventní budovu*[44] *– opakování akce jim vyšlo na jedničku.)* Ale zpět k našemu případu: Pojištěný majetek se nacházel u zdrojů vody a tak stačilo Štrosberkovi poničit hráz Podmokelského rybníka, který zkázu dokonal. Hrabě sledoval řádění záplav z kopců, které byly jako místo s nadhledem důležité pro koordinaci akce z výšky a které mu vnukly onu spásnou myšlenku – ty od té doby nesou pojmenování, které jim přisoudil právě v těchto dnech průmyslník[45] – z klidného sledování vrch Ušák a kopec, kde již viděl baron dílo dokonané - jméno Radost (zde nutno dodat, že se mělo jednat spíše o označení Předčasná Radost).

Jak je z popisu události patrné, nemohl ničivé zásahy do vodních systémů vykonat Henry sám a potřeboval tedy několik spojenců. Příliš mnoho lidí samozřejmě oslabuje neproniknutelnost tajemství a tak se nám podařilo nalézt snímek[46], kde je celá akce prozrazena řídícím učitelem Jaroslavem Křikavou Josefovi Colloredu-Mansfeldovi (řídící promlouvá do dostavníku). Pojišťovna sice vyplácí značnou finanční částku, ale ta celá padne na uplacení dluhů, které spáchal Štrosberk v Rusku, když zde vydával nekryté akcie.

Aby byla celá situace dokonána, Colloredo Mansfeldové v druhé části panství pod hradem Žebrákem - ve stejný čas spuštěné Štrosberkovy povodně - a dobře informováni Křikavou, vypouští rybníky u hradu[47] *(doc. Mazut k tomu z vlastní zkušenosti poznamenal, že stačilo vypustit jeden jediný a ten smetl všechny ostatní)*. Tím se zkáza dokonává. Štrosberkovi se přehnala záplava i přes nepojištěné území, to ho stojí zbytek všeho rozumu a otvírá cestu Colloredům ke koupi panství Točnického roku 1879, tedy přesně v rok konce vlády vídeňského kabinetu Adolfa Aueršperka – a to vše za méně než třetinovou cenu, než za jakou pořídil panství Štrosberk.

Jan Křikava je odměněn za pomoc Colloredům tím, že dostane vytopený

38

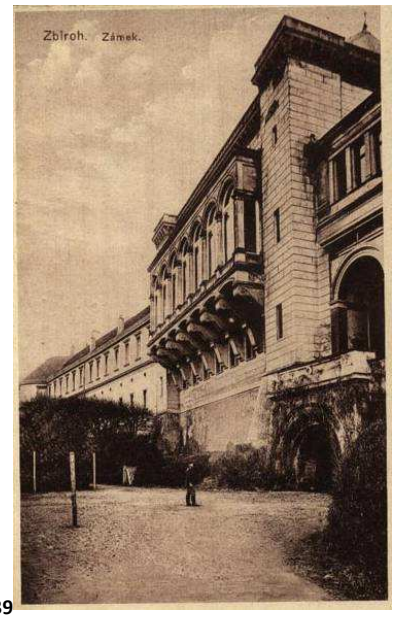

39

40

41

42

domek v Přísednicích pod Jablečnem po Václavu Čiperkovi, jež se jako jediný ze vsi sice zachránil plováním, ale nadobro se usadil ve Skryjích, kam s povodňovou vlnou doplaval a k návratu již neměl sil. Na tomto místě nutno dodat, že Křikava si dlouho domku neužil, jelikož za své pozdější výroky proti Rakousko-Uherské monarchii byl předčasně penzionován a odvezen do ústavu pro přestálé ve Zvíkovci, kde v nadávkách dožil.

A co se týče Štrosberka - ten si odseděl trest za podvody v Rusku, jeho majetek byl v dlouhých vleklých tahanicích rozprodán či rozchvácen naštvanými dělníky, jeho práce několikráte zesměšněna (obrázek pochází z provokativní antištrosberkovské kampaně „Vlaky stojí, koně jedou“[48]), baron odešel zpět do Berlína, odkud se v pomatení z neúspěchu velké vody věnuje až do své smrti roku 1884 již jen snahám o vytvoření Panamského průplavu budovaném i za jeho poznatků Francouzi od roku 1880.

Drachkovský v celé zbirožské věci dodává: *„A dnem tím počíná nejsmutnější doba železáren zbirovských, smutnější oné, která závody ty v době války třicetileté stihla.“*

Z doby po baronově snahách o přestavbu hradu Točníka a smělé myšlenky, která ukončila jeho přebohatou podnikatelskou a vynálezeckou kariéru zbyla jediná malá kresba[49] architekta Ortha znázorňující Bethelovu představu o velkolepé přestavbě, které se hrad už nikdy nedočkal…

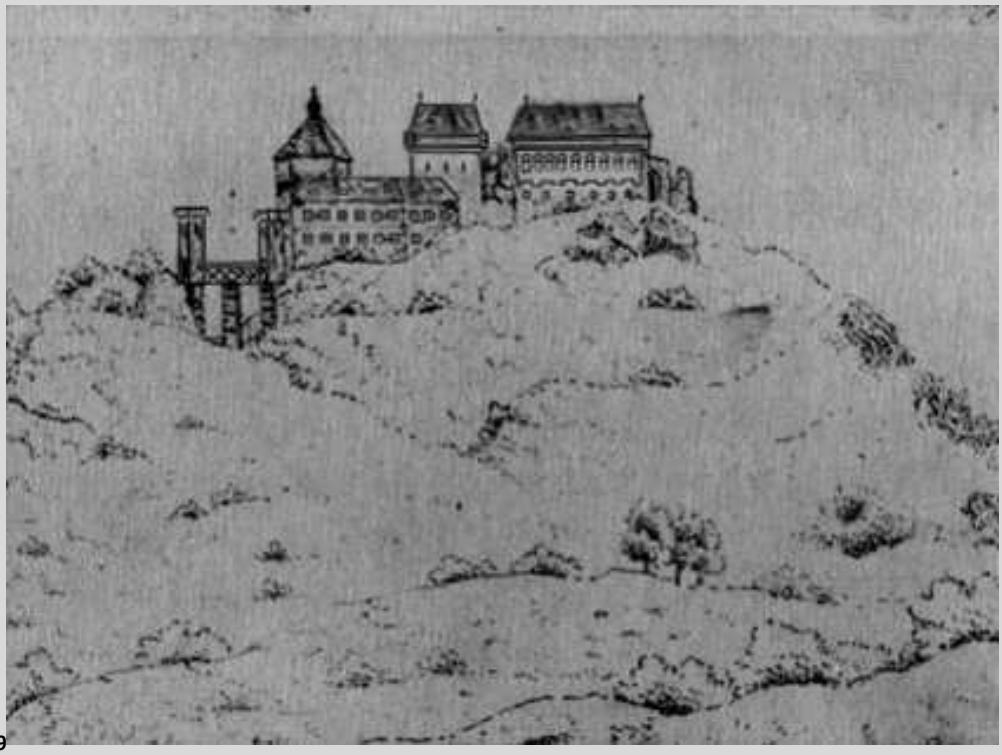

49

Orthův návrh přestavby Točníka
(skica do 1. vydání Deníků K.H.Máchy)

43

44

45

46

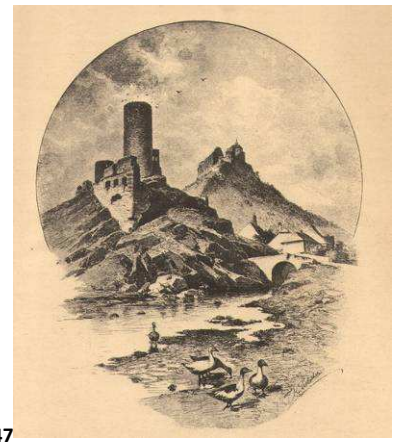

47

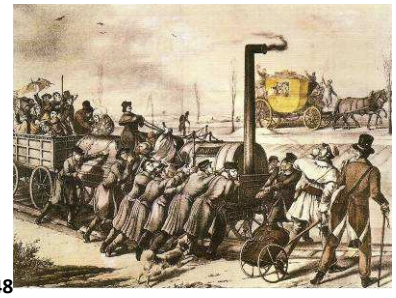

48